

OMUL PREISTORIC

MICĂ ENCICLOPEDIÉ

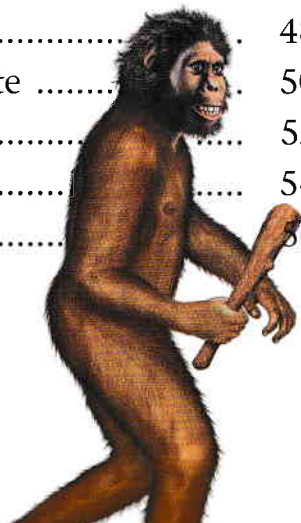
GIRASOL

CUPRINS

Filmul vieții pe Pământ	8
Primatele, frații noștri	10
La situl arheologic	12
Din laborator, la muzeu	14

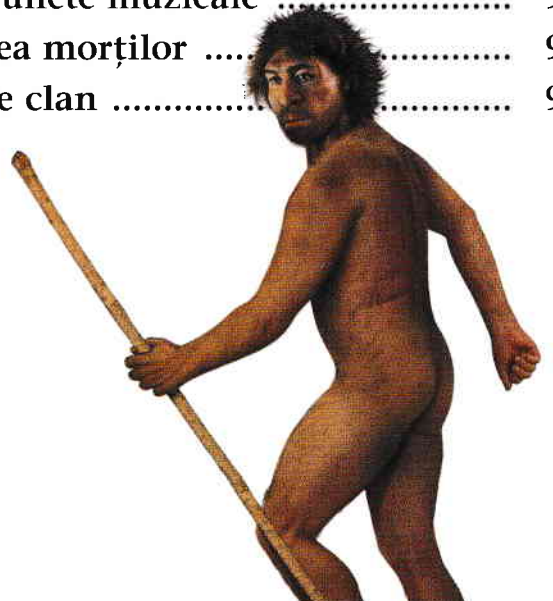
De la MAIMUȚE la DAMENI

Mergem în picioare și fabricăm unelte ...	18
Africa, leagănul omenirii	20
Peste douăzeci de specii de hominizi	22
Maimuța, strămoșul nostru?	24
Primul care a mers vertical	26
Cât un cimpanzeu	28
Bipedul care a mers cu ușurință	30
Făuritorul de unelte	32
Marele călător	34
Diferențe între <i>H. habilis</i> și <i>H. ergaster</i> ...	36
Descoperitorul focului	38
Cel mai vechi canibal	40
Colonizatorul Europei Centrale	42
Europeni în lupta cu frigul	44
Un om ca noi	46
Frați, dar diferiți	48
Carnivore foarte inteligente	50
Migrații în Preistorie	52
Din ce fabricăm unelte	54
Unelte de ieri și de azi	56

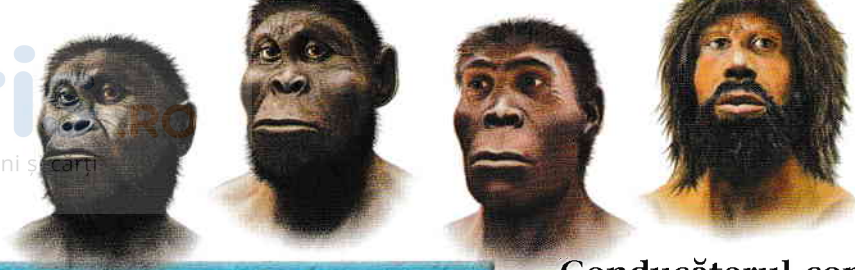

PALEOLITICUL DAMENII CAVERNELOR

Prădători și culegători	60
Focul alungă animalele	62
Focul pentru gătit	64
O gaură fără ieșire	66
Între marile glaciațiuni	68
Animalele Epocii de Gheață	70
Ucid renul sau mor de foame	72
De la vânători la marii vânători	74
Capcană, urmărire sau luarea urmelor ...	76
Cum se fabrică unelte?	78
Omul de Neanderthal și <i>Homo sapiens</i> se cunosc	80
Importanța vorbitului	82
Culeg din natură	84
Pește proaspăt!	86
Tabăra	88
Casele în șir	90
Pictorii cavernelor	92
Primele sunete muzicale	94
Îngroparea morților	96
Portret de clan	98

NEOLITICUL De la VÂNĂTORI la PRODUCĂTORI

Viața după glaciațiuni	102
Animalele după dezgheț	104
Primele culturi	106
Munci noi, unelte noi	108
Domesticirea animalelor	110
De la tabără la sat	112
Toată lumea la muncă!	114
Vremea mesei	116
Vase pentru depozitare și transport	118
Ne atacă!	120
Înmormântarea rudelor	122
Mega-construcțiile	124
Cultul taurului, al morților și al Soarelui	126

EPOCA METALELOR PRIMELE ORAȘE

Strălucește ceva pe sol!	130
Cuprul, bronzul și fierul	132
Mineri din preistorie	134
Roata și vela: mari invenții	136
Plugul și canalele de irigații	138
De la sat la oraș	140
Nunți fără iubire	142
Vase mai bune	144

Conducătorul comunității	146
Brățările și diademele la modă	148
O petrecere în oraș	150
Vechii și noii zei	152
Mumiile din Epoca Fierului	154
Înmormântarea iberică	156
Descoperirea scrierii	158

SPECIAL

Vrei să fii preistoric?

Construiește-ți casa paleolitică!	162
Fii artist din Epoca Pietrei! ..	164
Vrei să faci un vas neolitic?	166
Învată să faci o secure neolitică!	168
Fă-ți propriul arc!	170

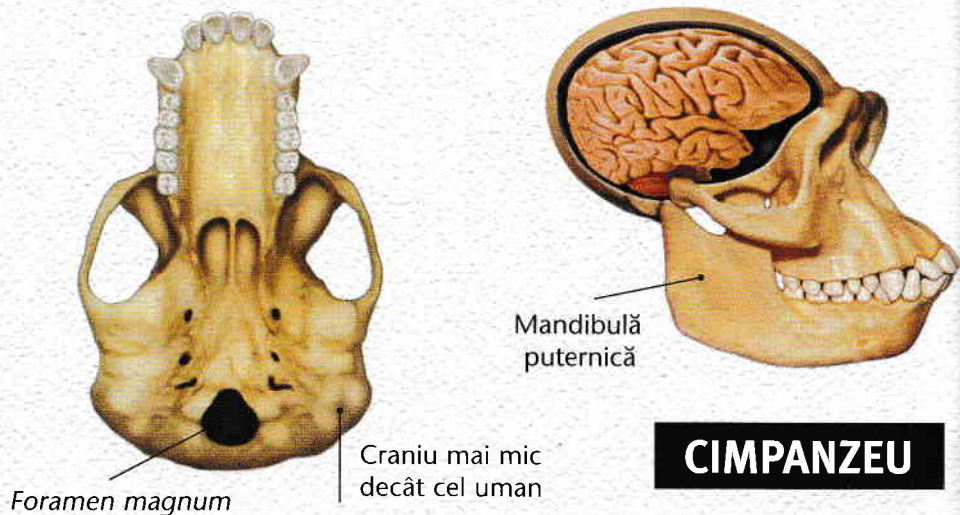
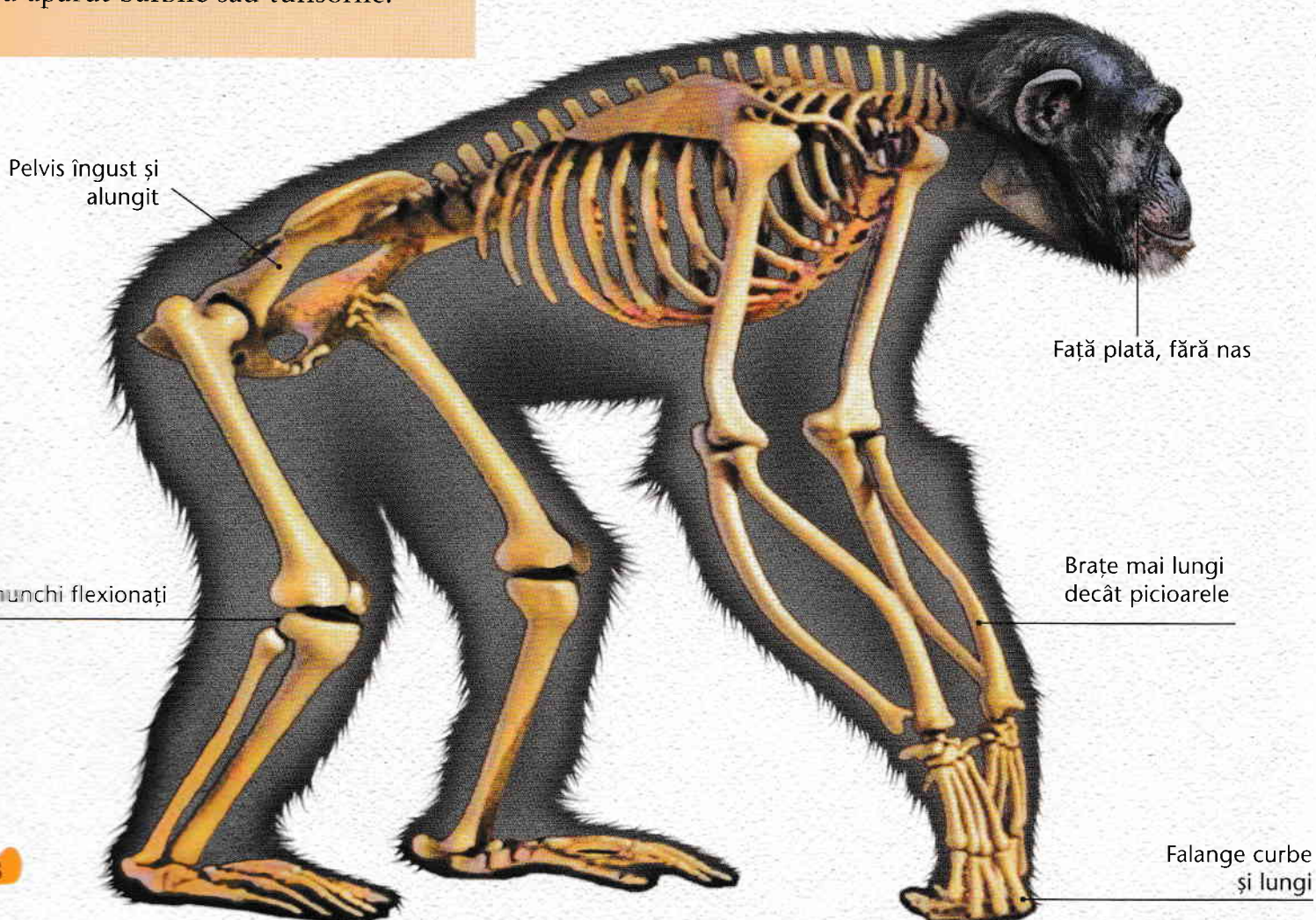
Ce ne diferențiază de cimpanzei?

Mergem în două picioare și fabricăm unelte

Oamenii împart un strămoș cu maimuțele de astăzi, ca și cu restul ființelor de pe planetă, dar mai degrabă ne-am desprins de cimpanzeu decât de șoarece. Și, cu toate că genele noastre și ale cimpanzeilor sunt identice în proporție de aproape 90%, există diferențe importante, unele vizibile cu ochiul liber, altele nu tocmai.

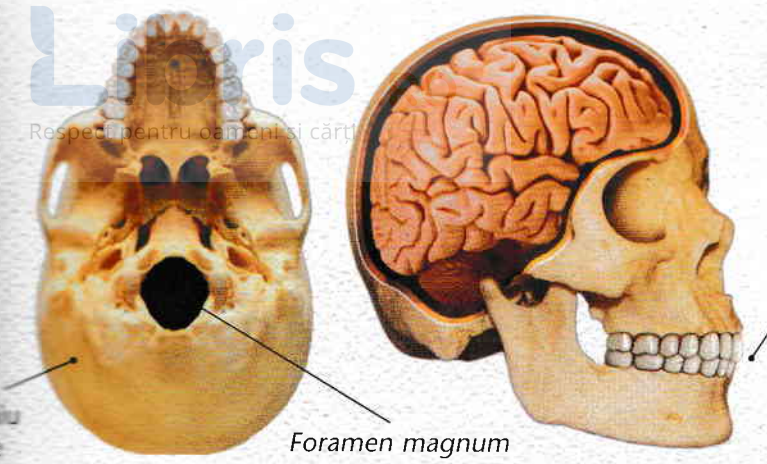
Cimpanzeul nu merge la coafor!

Noi, oamenii, nu avem atâta păr cât au primatele și nici atât de des, de exemplu, ca cimpanzeul, dar, chiar și așa, părul nostru crește încontinuu și trebuie tuns din când în când. Ce nu știm este... în ce moment al evoluției au apărut bărbile sau tunsorile!

CIMPANZEU

OM

Foramen magnum

Dinți mici

Mergem pe două labe!

Pentru a merge în picioare ca acum, corpul uman s-a modificat: orificiul de la baza craniului care se leagă de coloana vertebrală (*foramen magnum*) s-a centrat, coloana s-a curbat în partea lombară pentru a susține mai bine greutatea, pelvisul s-a lățit, genunchii s-au mutat și degetele mari de la picioare s-au aliniat cu celelalte.

Mână de om

Picior de om

Brațe scurte și picioare lungi

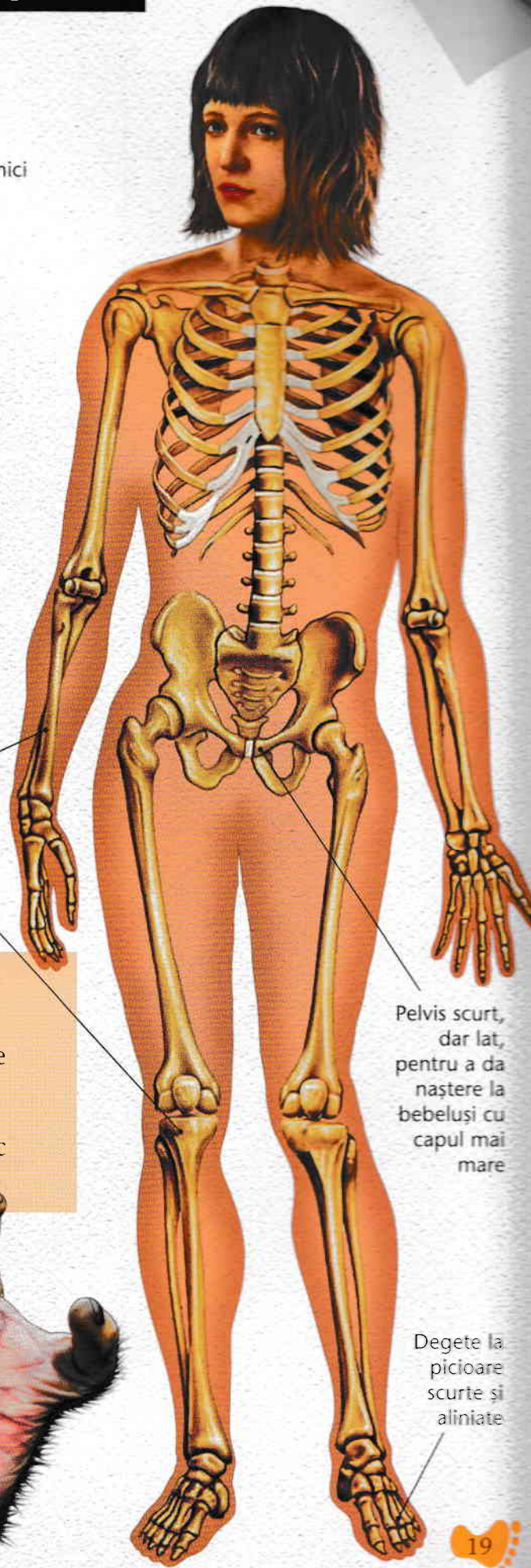
Mâini și picioare

Degetul nostru mare de la mână este foarte valoros! Lungimea și capacitatea de a se roti în lateral și de a se opune celorlalte patru degete ne permit să apucăm un creion sau o pensulă în mod delicat. Cimpanzeii au degete opozabile și la mâini, și la picioare, dar, fiind mai scurte, nu au atâta precizie și le folosesc doar pentru a se agăța de crengi.

Mână de cimpanzeu

Picior de cimpanzeu

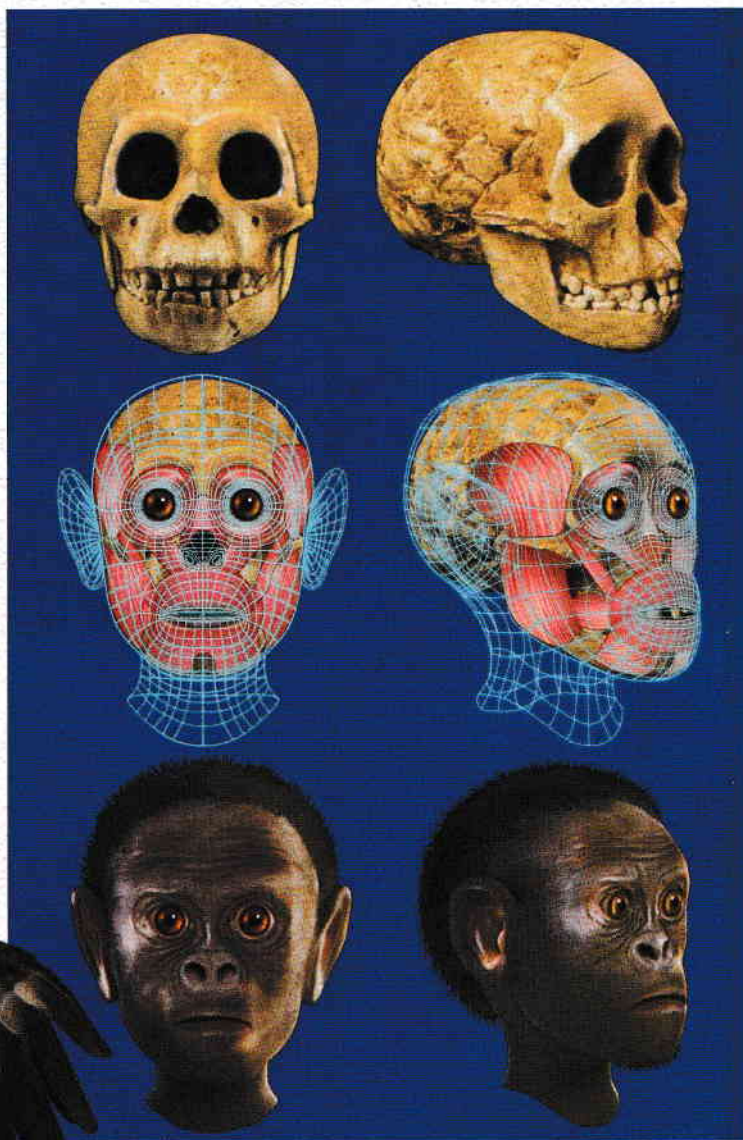
Pelvis scurt, dar lat, pentru a da naștere la bebeluși cu capul mai mare

Degete la picioare scurte și aliniate

Numeroase fosile de hominizi în Valea Marelui Rift Africa, leagănul omenirii

De unde venim? Abia în ultimii 150 de ani am început să primim răspunsuri la această întrebare interesantă și se pare că originea este Africa. Este singurul continent în care se pot studia principalele etape ale evoluției umane! Este atât de important, încât valea africană a Marelui Rift a fost declarată Patrimoniu al Umanității de către Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Știință și Cultură (UNESCO) în 2011.

„Copilul din Taung” a murit acum peste 2.000.000 de ani, la vârsta de trei ani. Se crede că a fost răpit și atacat de un vultur negru!

„Copilul din Taung”, marea descoperire

Până la începutul secolului XX, rămășițele umane cele mai vechi se aflau în Europa, ceea ce le convenea cercetătorilor europeni, care negau posibila origine africană a oamenilor. Dar în 1924 a fost descoperit în sudul Africii „copilul din Taung”, care avea trăsături de tip foarte vechi, astfel că în scurt timp au apărut îndoieli legate de originea noastră. De asemenea, această fosilă nu era singulară, în curând s-au descoperit mai multe oase.

Tighennif
Sidi Abderrahman

Valea Marelui Rift, oase și iar oase

Pe lângă faptul că are peisaje și o faună spectaculoase, Valea Marelui Rift este surprinzătoare pentru că acolo s-au găsit o multitudine de oase ale strămoșilor noștri, deși în ultimii ani au apărut noi descoperiri în alte părți ale Africii. Această vale este o falie geologică imensă, de circa 6.000 de kilometri lungime, care ajunge din Mozambic în Siria și care a început să se formeze acum treizeci de milioane de ani... Și continuă să crească!

DATE ALE DESCOPERIRILOR ȘI SITURI

	1924	Taung (Africa de Sud)
Kromdraai (Africa de Sud)	1938	
Makapansgat (Africa de Sud)	1947	Sterkfontein (Africa de Sud)
	1948	Swartkrans (Africa de Sud)
Tighennif (Algeria)	1954	
	1955	Sidi Abderrahman (Maroc)
Olduwai (Tanzania)	1959	
	1963	Koobi Fora (Kenya)
Peninj (Tanzania)	1964	
	1965	Lothagam-Kanapoi (Kenya)
Omo (Etiopia)	1967	
Laetoli (Tanzania)	1972	Hadar (Etiopia)
	1991	Malema-Uraha (Malawi)
Aramis (Etiopia)	1992	
	1993	Bahr el-Ghazal (Ciad)
Allia Bay (Kenya)	1994	
	1995	Turkana (Kenya)
Baringo (Kenya)	2000	
	2001	Tugen Hill (Kenya)
Toros-Menalla (Ciad)	2002	

Mary Leakey a făcut săpături întâi alături de soțul ei, apoi singură, dar în compania nedespărțitelor ei dalmatieni!

VALEA MARELUI RIFT

SIT DE FOSILE UMANE

Bahr el-Ghazal
Toros-Menalla
Hadar
Aramis
Omo
Turkana
Tugen Hill
Lothagam-Kanapoi
Peninj
Lactoli
Malema-Uraha
Makapansgat
Taung
Kromdraai
Sterkfontein
Swartkrans
Koobi Fora
Allia Bay
Baringo
Olduwai

Mary Leakey, săpături în familie!

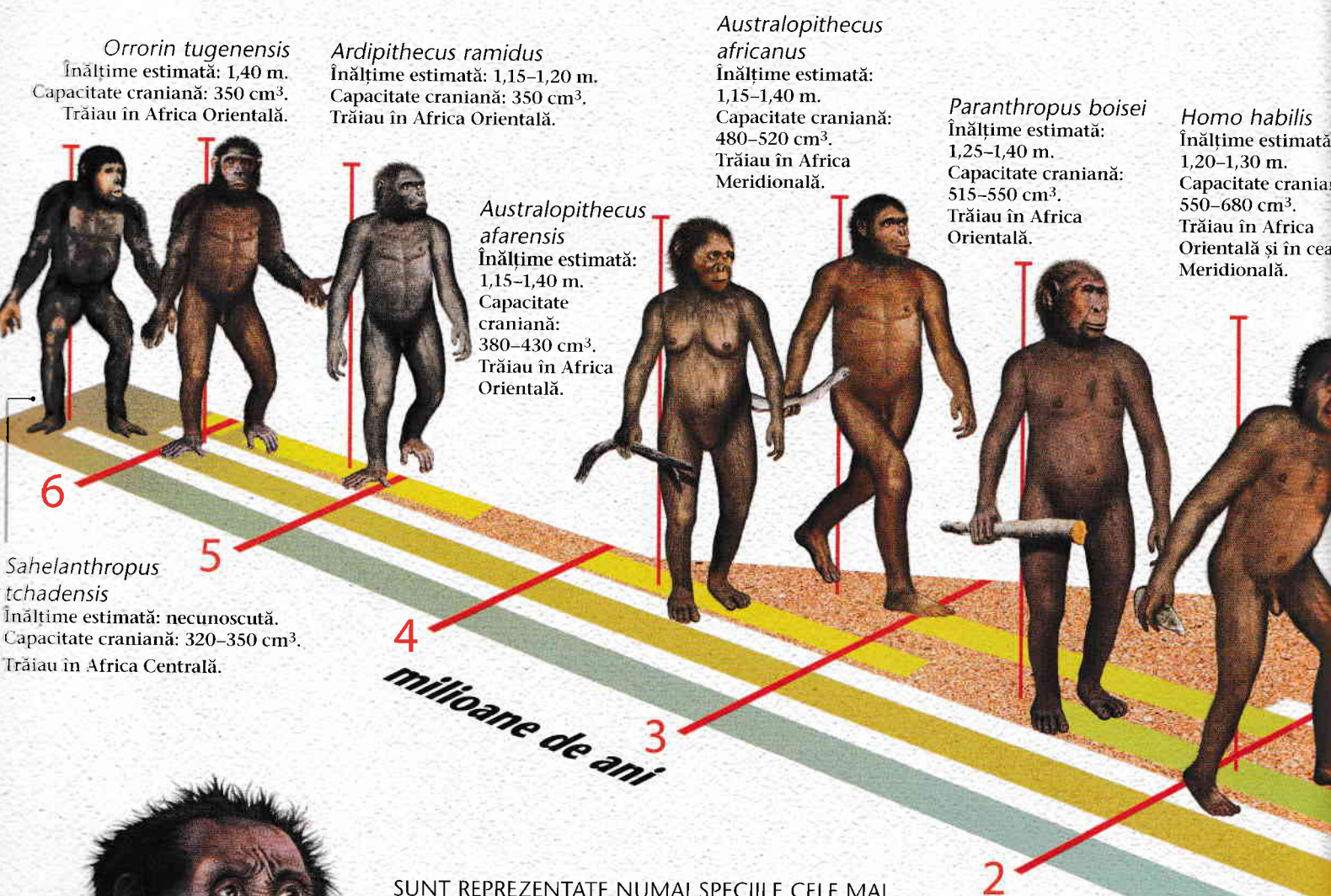
În 1935, când toată lumea săpa în Europa sau în Africa de Sud, Mary Leakey și soțul ei au vândut tot ce aveau ca să plece în estul Africii. Acest arheolog a lucrat acolo cincizeci de ani, în ciuda căldurii, a șerpilor veninoși și a atacurilor „vânătorilor de comori”. Datorită descoperirilor sale valoroase, și-a câștigat respectul și admirația întregii comunități științifice.

Cine suntem și de unde venim?

Peste douăzeci de specii de hominizi

Înainte ca noi, *Homo sapiens*, să trăim pe Pământ, au făcut asta mai mult de douăzeci de specii de hominizi. Unele au evoluat, iar altele au dispărut fără urmă. De aceea, dezvoltarea până la specia supraviețuitoare nu a fost directă. În plus, știm doar o mică parte. Cine știe câte alte specii mai rămân de descoperit!

SUNT REPREZENTATE NUMAI SPECIILE CELE MAI IMPORTANTE, DAR EXISTĂ MULT MAI MULTE!

***Homo naledi*, o specie enigmatică**

În 2013, s-au descoperit cincisprezece hominizi pe fundul unei peșteri din Africa de Sud, dar până în 2015 nu au putut fi datați. Această specie complică totul, pentru că are trăsături foarte primitive, dar este mai nouă decât se așteptau cercetătorii: a trăit acum 330.000–230.000 de ani. A conviețuit cu specia noastră în Africa? Pentru a afla, va trebui să așteptăm o analiză mai amănunțită a fosilelor, ca să o putem situa pe o poziție clară în evoluția umană.

Homo antecessor

În 1994, munții Atapuerca (Burgos, Spania) au devenit un loc important, cu situri arheologice esențiale pentru înțelegerea evoluției umane, când au apărut fosile de *Homo antecessor*. Era o nouă specie de acum un milion de ani și ar putea fi strămoșul comun al neanderthalienilor (*Homo neanderthalensis*) și al speciei noastre (*Homo sapiens*).

Homo ergaster
Înălțime estimată:
1,50-1,80 m.
Capacitate craniană:
600-1.000 cm³.
Trăiau în Africa
Orientală și în
Oriental Apropiat.

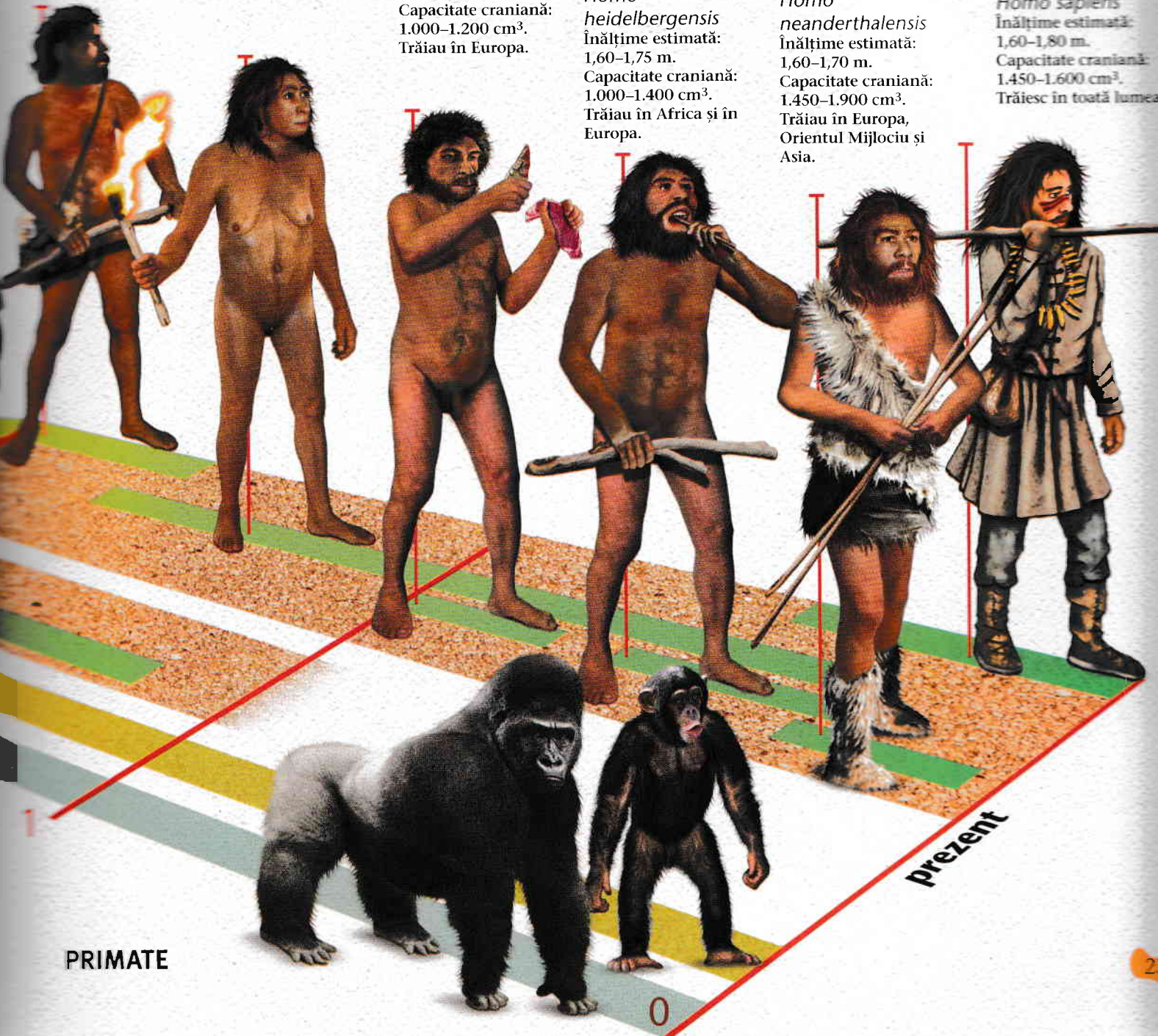
Homo erectus
Înălțime estimată:
1,60-1,70 m.
Capacitate craniană:
750-1.300 cm³.
Trăiau în Asia,
Orientul Apropiat și
o parte din Europa.

Homo antecessor
Înălțime estimată:
1,60-1,85 m.
Capacitate craniană:
1.000-1.200 cm³.
Trăiau în Europa.

Homo heidelbergensis
Înălțime estimată:
1,60-1,75 m.
Capacitate craniană:
1.000-1.400 cm³.
Trăiau în Africa și în
Europa.

Homo neanderthalensis
Înălțime estimată:
1,60-1,70 m.
Capacitate craniană:
1.450-1.900 cm³.
Trăiau în Europa,
Orientul Mijlociu și
Asia.

Homo sapiens
Înălțime estimată:
1,60-1,80 m.
Capacitate craniană:
1.450-1.600 cm³.
Trăiesc în toată lumea.

PRIMATE

prezent

0